

Досвід війни в науковому осмисленні українських дослідниць

Цієї книжки не мало би бути – у жодній формі, навіть у такій *stricte* науковій. Тема, яку ми порушуємо, не повинна ставати об'єктом досліджень сучасності. Ми сподівалися, що війну, принаймні на європейському континенті, а в ідеальному вимірі – у світі, наукова спільнота буде аналізувати тільки з історичної перспективи – учитися на помилках так, щоб ніколи їх не повторювати. Проте це все виявилось примарністю, мрією, якій не судилося здійснитися. ВІЙНА вдерлася в українські родини, проте не можемо написати, що раптово, адже вона повільно вповзала, починаючи з 2014 року.

Наважитися говорити й писати про війну може не кожен, а осмислювати її – і поготів. Тому з глибокою вдячністю й пошаною до тих, хто створив цю книжку про найскладніше, віддаємо її Читачеві. Крім того, пропонована монографія відображає ще й стан духу тих, хто написав свої тексти до неї, часто під обстрілами чи під звуки сирен, дехто – в окупації, ще інші – у вимушеній еміграції. Здавалося б, такі умови аж ніяк не можуть сприяти науковому пошукові, але світлий розум і непохитна віра в потребу діяти й працювати, щоб жити, майже як до війни, трансформувалися в рядки, які Ви читатимете.

Читач, сподіваємося, зверне увагу й на невербальне вираження емоцій, пов'язаних із війною в Україні, завдяки майстерній праці авторки плакату, уміщеного на обкладинці. Цю роботу учениця Львівського фахового коледжу декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша Софія Гембарська виконала на кафедрі графічного дизайну під керівництвом свого викладача Дмитра Парути й люб'язно дозволила її використати в нашому проєкті.

У пропонованих до уваги Читача статтях, крім наукових ідей та потрактування насамперед ролі мови в суспільстві, ідеологічного змісту медійних повідомлень тощо, яскравим постає бажання бути почутими як в Україні, так і поза її кордонами. Деякі статті – це слова вдячності тим, хто допомагає українцям щодня, інші – вияв незгоди з ситуацією, що склалася; окремі розвідки стали фіксацією мовної реальності сучасної України, здавалося б, зовсім без емоцій. Ми без перебільшення стверджуємо, що кожен уміщений у цій книжці текст містить підтекст і глибокий внутрішній переказ, зрештою, як кожен медійний продукт, що з'являється в інформаційному просторі.

Крім того, відзначимо, що зібрані в цій монографії студії торкаються широких проблемних питань, вони міждисциплінарні, оскільки сфокусовані не лише на мові медій, а й на тому, як мова медій творить довколишню реальність, і навпаки – як те, що нас оточує, впливає на мовне вираження певних подій, дій, явищ. Медійний дискурс є водночас відтворенням сучасності та історії описуваного періоду. Тому представлений у монографії матеріал послуговує промовистим зразком того, у який спосіб українські медії передавали актуальну ситуацію, висвітлювали війну Росії¹ проти України; як автори повідомлень будували певні наративи; того, як на згадані події реагували самі мовці і як, відповідно, змінювалася мова. Ідеться, скажімо, про написання власних назв, як-от *росія*, *путін* і под., із малої літери, про активну появу okazіonalіzmів на позначення нових актуальних понять, надзвичайну емоційність викладу публіцистичного матеріалу, а з іншого боку, про багатство виражальних засобів – різноманітних і не лише мовних. Такими в сучасній публіцистиці, що значною мірою доступна в електронному вигляді, є різного роду зображальні засоби – світлини, серед яких і модифіковані, малюнки, плакати, меми, відеозаписи тощо.

Зазначимо, що медійний дискурс, так само, як і політичний, що викликає чимало контрверсій і, відповідно, дослідницьких викликів, становить схожий, якщо не складніший феномен, що вимагає глибокого міждисциплінарного аналізу. За такого потрактування дослідники пропонують до своїх наукових розробок залучати також медіааналіз, аналіз дискурсу, прагматику, історію, мультимодальність, етнографію, студії про медіаавдиторію, політологію тощо². Праці, які ми вмістили в цій монографії, порушують ті проблемні питання, що свідчать насамперед про потребу дискурсивних досліджень – звернення до питань ідентичності, пошуку ідеологічних впливів, розуміння

¹ Після початку повномасштабної війни написання назви Росія з малої літери стало звичним явищем у масмедіях. Ба більше, таке написання з'явилося й у наукових працях, підтвердження чого читач знайде в цій монографії. Шануємо право авторок на власний вибір, навіть якщо він не відповідає сучасним правописним нормам. Задля цього всі праці дослідниць збережено в їхньому авторському варіанті.

² Пор.: „Political communication and discourse about politics (in all contexts) is a very complex social field, and hence, also a complex field of research. Such complex phenomena are best analysed in interdisciplinary ways – looking at the programmatic agenda, at the politicians themselves, at the audiences, at alternative proposals, at socio-political, glocal, regional, national and global contexts, etc. Thus, interdisciplinary research suggests itself: media studies, discourse studies, pragmatics, history, multimodality, ethnography, audience studies, political science and so forth” (Mitja Sardoč, Ruth Wodak, *Slogans, Political Discourse and Education: An Interview with Ruth Wodak*, „Policy Futures in Education”, 2023, vol. 0(0) 1–8, Special Issue: Slogans and Education, <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/14782103231172841> [14.03.2024]).

тих чинників, які будують певні заплановані наративи, що безпосередньо впливають на життя суспільства загалом та окремих його груп і осіб зокрема.

У **I частині** цієї монографії увазі Читача пропонуємо дослідження, у яких головну увагу зосереджено довкола проблематики медійного простору сучасної України. Саме тому початком порушеної теми стала стаття Наталії Ясакової. У ній дослідниця з'ясовує, у який спосіб у сучасному українському медійному дискурсі періоду повномасштабного вторгнення відбувається конструювання національної ідентичності. Авторка докладно зосередилася на функціях займенника *ми*, підкресливши, що саме за його допомогою відбувається вербалізація національної ідентичності, закономірна „з огляду на глибоку закоріненість у соціальну природу людини опозиції ‘свій – чужий’, яку в найзагальнішому вигляді можна репрезентувати займенниковими словами *ми – вони*”.

У цій частині монографії своїми науковими спостереженнями поділилися також авторки, що послідовно й систематично відстежують зміни в українській мові й мовленні українців. Серед цих учених – Наталія Костусяк і Марина Навальна, авторки, які представили ґрунтовний аналіз інновацій у сучасних українських масмедіа. До питання неології доби російської агресії 2014–2023 років звернулися Галина Вокальчук і Наталія Адах, а також Ганна Дидик-Меуш, яка поділилася спостереженнями над функційністю терміна ‘байрактарщина’. Натомість Олександра Антонів запропонувала цікаве дослідження того, як і якого стибу розмовники з’являються у воєнний час. Лариса Колібаба та Світлана Романюк, реалізуючи спільний науковий проєкт, проаналізували функціювання офіційних звертань до осіб в українському медійному дискурсі. Представлений матеріал дослідження зібрано виключно за період повномасштабної російсько-української війни, його джерело – інформаційний телемарафон „Єдині новини”.

У **II частині** монографії пропонуємо увазі Читача студії, що стосуються не тільки теперішнього, але, сподіваємося, і майбутнього. Проблемні питання, порушені в цьому розділі, уможливають розуміння сучасних процесів, які відбуваються в Україні, а отже, можуть вплинути на реальність і змінити її в перспективі. Віримо, що українське суспільство зможе відшукати об’єднувальні чинники, за допомогою яких удасться подолати конфлікти і знайти таку бажану золоту середину, навіть у найбільючіших питаннях.

Розвідка Алли Ярової є частиною ширшого дослідження з вивчення про російської дезінформації про повномасштабну війну в Україні, яку поширюють у телеграм-каналах, орієнтованих на німецького читача. Праця розкриває дезінформаційний наратив у європейському контексті покаяння, за якого Росія постає об’єктом співчуття. Висновки дослідниці невтішні, адже вона вважає, що засобом агресії проти України в повномасштабній війні є не тільки конвенційна зброя, але й свідоме проштовхування ідеології, зокрема

дезінформації, фальшивих наративів, метою яких є не тільки виправдання військових дій, але й створення та просування в міжнародному медійному просторі іншої реальності, суголосної з баченням російської сторони. За таких обставин важливим є вміння відділити зерно від полови та навіть більше – протистояти неправдиво створюваному образу.

Цікавими з погляду будування наративів, пов'язаних зі сприйняттям війни, є послання духовних осіб. Тому особливим у цій монографії є аналіз структури та лексико-семантичних засобів реалізації стратегійного наративу 'російсько-українська війна' в посланнях Глави Української Греко-Католицької Церкви Блаженнішого Святослава (Шевчука), що його виконала Адріана Чучвара. Дослідниця звертає увагу на сутнісні ознаки, які увиразнюють зміст досліджуваного наративу до і після 2022 р., а матеріалом для аналізу послуговували різдвяні та великодні послання Глави УГКЦ упродовж 2014–2023 рр. Натомість Наталія Піддубна поділилася власним баченням подальшого розвитку української теолінгвістики, продовжуючи низку своїх публікацій із цієї тематики. Дослідниця розглянула явище сакралізації в умовах війни, використовуване, наприклад, для увиразнення ролі українських воїнів, народу й України загалом, водночас порівнюючи його з вибраними прикладами десакралізації.

Стаття Наталії Кондратенко дає змогу зрозуміти та усвідомити потреби й можливості сучасних досліджень, а отже, і розвитку окремих, нагально потрібних галузей науки. Такою постає лінгвоекспертологія, покликана витлумачувати нові поняття і зміни в законодавстві, що вимагають від мовознавців миттєвого реагування та теоретичного обґрунтування раніше невідомих термінів і підходів. Авторка розкрила один із них – 'глорифікацію', як такий, що „активно функціонує в сучасних запитах на проведення семантико-текстуальних лінгвістичних досліджень”. Науковому осмисленню ролі й значення передбачень, представлених на прикладі масмедійного дискурсу російсько-української війни, що містить також аналіз впливу прогностичного контенту на якість життя українського суспільства в умовах російської агресії, присвячена робота Олени Доценко.

Підсумком цього розділу стала стаття Олени Семенець із промовистою назвою „У цій єдності – найголовніша наша сила...”. У ній, відповідно до заявленої тематики монографії, розкрито дискурсивні стратегії консолідації українського суспільства в медійному просторі 2022–2023 рр., реалізовані у виступах Президента України Володимира Зеленського. Залишається вірити в їхню силу, дієвість та тривалі позитивні зрушення упродовж наступних років.

Отож пропонуємо увазі Читача наші напрацювання – ідеї, постулати, прогнози – і запрошуємо читати, розмірковувати, ділитися з нами власними спостереженнями. Для цього наприкінці книжки вміщено інформацію про Авторок із надією на можливий діалог, на конструктивну та плідну дискусію.

Щиро дякуємо Рецензентам, які присвятили свій час уважному прочитанню книжки, запропонували низку вартісних та слушних пропозицій, які ми намагалися врахувати з належною ретельністю. Особлива подяка – Софії Гембарській за проєкт плакату, який ми використали для обкладинки цієї книжки, а також Лесі Антонів та Ользі Коцовській за ідею та допомогу у виборі праць учнів Львівського коледжу.

Присвячуємо нашу працю друзям і колегам з України.

Світлана Романюк

The Experience of War in a Scientific Lens of Ukrainian
Researchers

This book should not exist – in any form, even a strictly scientific one. The topic we are discussing should not have become an object of modern research. The war, so we hoped – at least on the European continent, and ideally, in the whole world – would only be analyzed from a historical perspective – to learn from mistakes so as to never repeat them. However, all this turned out to be just an illusion, a dream that was not destined to come true. War invaded Ukrainian families, and we cannot even say it happened suddenly, because it crept in slowly, starting in 2014.

Not everyone can dare to speak, write about the war – let alone make sense of it. Therefore, it is with deep gratitude and respect for those who created this work – a book on the most difficult of subjects – that we present it to the reader. In addition, this monograph also reflects the state of mind of those who wrote their texts for it – often under fire or to the sound of sirens, some – under occupation, others – in forced emigration. It would seem that such conditions do not favour science, but a bright mind and an unshakable belief in the need to act and work in order to live, almost like before the war, poured into the lines that you will read.

We hope that the reader will also pay attention to the non-verbal expression of emotions related to the war in Ukraine, thanks to the masterful work of the author of the poster on the cover. This work was done by Sofia Hembarska, a student at the Department of Graphic Design of the Ivan Trush Lviv State College of Decorative and Applied Arts, under the guidance of her teacher Dmytro Paruta, and is used in our project by her kind permission.

In the articles offered, in addition to scientific ideas and interpretation of the role of language in society, the ideological content of media messages, etc., a desire to be heard both in Ukraine and outside its borders is evident. Some articles are words of gratitude to those who help Ukrainians every day, others are expressions of disagreement with the current situation; besides that, each one testifies to the linguistic reality of modern Ukraine, seemingly without emotion. Without exaggeration, we claim that every text in this book contains a subtext and a deep inner narrative – after all, every media product that appears in the information space does.

In addition, we note that the articles collected in this monograph touch on broad issues; they are interdisciplinary, as they are focused not only on the language of the

media, but also on how the language of the media creates the surrounding reality, and vice versa – how what surrounds us affects linguistic expression of certain events, actions, phenomena. Media discourse is at the same time a reproduction of the present and the history of the period it describes. Therefore, the material presented in the monograph serves as an eloquent example of the way in which the Ukrainian media conveyed the current situation, covered the war between Russia¹ and Ukraine, how the authors of the messages built certain narratives, and of course, how the speakers themselves reacted to the mentioned events and how, accordingly, that changed language. We are talking, i.e., about writing proper names, such as *russia*, *putin*, etc., with a lowercase letter, about the active appearance of occasionalisms to denote new relevant concepts, the extraordinary emotionality of the presentation of journalistic material, and on the other hand, about the wealth of expressive means – various, in particular, other than only linguistic ones. In modern journalism, which is largely available in electronic form, among such means are visual media of various type – photos, including modified ones, drawings, posters, memes, video recordings, etc.

Note that, like political discourse, which causes a lot of controversies and, accordingly, research challenges, media discourse is a similar, if not more complex phenomenon that requires deep interdisciplinary analysis. Consequently, researchers propose to involve media analysis, discourse analysis, pragmatics, history, multimodality, ethnography, media audience studies, political science, etc. in their scientific endeavours.² The works collected in the monograph raise those issues that indicate first of all the need for discursive research – these include identity, searching for ideological influences, understanding those factors that build certain, planned narratives which directly affect the life of society in general and its individual groups and persons in particular.

In **Part I** of the monograph, we bring to the readers' attention studies in which the main focus is on the problems of the media space of modern Ukraine.

¹ After the start of a full-scale war, writing the name Russia with a lowercase letter became commonplace in the mass media. What's more, such spelling also appeared in scientific works, the reader will find confirmation of this in our monograph. We respect the authors' right to their own choice, even if it does not meet modern spelling standards. Therefore, all works are presented in their author's version.

² Cf.: „Political communication and discourse about politics (in all contexts) is a very complex social field, and hence, also a complex field of research. Such complex phenomena are best analysed in interdisciplinary ways – looking at the programmatic agenda, at the politicians themselves, at the audiences, at alternative proposals, at socio-political, glocal, regional, national and global contexts, etc. Thus, interdisciplinary research suggests itself: media studies, discourse studies, pragmatics, history, multimodality, ethnography, audience studies, political science and so forth” (Mitja Sardoč, Ruth Wodak, “Slogans, Political Discourse and Education: An Interview with Ruth Wodak”, *Policy Futures in Education*, 2023, vol. 0(0) 1–8, Special Issue: Slogans and Education, <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/14782103231172841> [14.03.2024]).

That is precisely why we open with Nataliia Yasakova's article – the researcher invites readers to inquire about the way in which national identity is constructed in the modern Ukrainian media discourse, especially during the war period. The author focuses in detail on the functions of the pronoun *we*, stressing that it is with its help that the verbalization of national identity takes place, which is natural “in view of the deep-rootedness of the ‘own – foreign’ opposition in the social nature of a person, which in the most general form can be represented by the pronouns *we – they*”.

This part of the monograph features scientific observations of authors who consistently and systematically monitor changes in the Ukrainian language and the speech of Ukrainians. Among them are Nataliia Kostusiak and Maryna Navalna, authors who present a thorough analysis of innovations in modern Ukrainian mass media. Halyna Vokalchuk and Nataliia Adakh also address the issue of neology in the era of Russian aggression in 2014–2023, while Hanna Dydyk-Meush shares her observations on the functionality of the term ‘bayraktarshchyna’. Oleksandra Antoniv offers an interesting study of the publication process and the forms of war-time phrasebooks. Larysa Kolibaba and Svitlana Romaniuk, implementing a joint scientific project, analyse the functioning of official forms of addressing individuals in the Ukrainian media discourse. The presented research material was collected exclusively during the period of the full-scale Russian-Ukrainian war, its source is the “United News” Telethon.

In **Part II** of the monograph, we bring to the reader's attention studies related not only to the present, but, we hope, to the future as well. The issues raised in this section make it possible to understand processes taking place in Ukraine today, and, therefore, can affect reality and change it in the future. We believe that Ukrainian society is capable of overcoming conflicts by finding unifying factors and a desirable golden mean, even in the most painful issues.

Alla Yarova's work is a part of a larger study of pro-Russian disinformation about the full-scale war in Ukraine, which is being spread in Telegram channels aimed at a German readership. The work reveals a disinformation narrative in the European context of repentance, which makes Russia appear an object of sympathy. The researcher's conclusions are disheartening, as she believes that the means of aggression against Ukraine in the full-scale war are not only conventional weapons but also the deliberate promotion of ideology, in particular through disinformation and false narratives, the purpose of which is not only to justify military actions but also to create and promote in the international media space a different reality, consonant with the vision of the Russian side. Under such circumstances, it is important to be able to separate the wheat from the chaff, and even more so to resist the falsely created image.

The messages of clergy are interesting from the point of view of building certain narratives related to the perception of war. Therefore, the analysis of the structure and lexical-semantic means of implementation of the strategic narrative ‘Russian-Ukrainian war’ in the messages of the Head of the Ukrainian Greek-Catholic

Church Svyatoslav (Shevchuk) by Adriana Chuchvara occupies a special place in this monograph. The researcher pays attention to the essential features that define the content of the narrative under study before and after 2022, and the material for analysis was the Christmas and Easter messages of the Head of the UGCC during 2014–2023. Nataliia Piddubna, in turn, shares her own vision of the further development of Ukrainian theolinguistics, continuing a series of her publications on this topic. The researcher considered the phenomenon of sacralization in the conditions of war, used, for example, to emphasise the role of Ukrainian soldiers, the people and Ukraine in general, while comparing it with selected examples of desacralisation.

Nataliia Kondratenko's article makes it possible to discover and understand the needs and possibilities of modern research, and therefore, the development of certain, urgently needed branches of science. One such emergent branch is the field of linguistic expertise, designed to interpret new concepts and changes in legislation, which requires linguists to respond immediately and provide theoretical bases for previously unknown terms and approaches. The author revealed one of them, 'glorification', as "actively functioning in modern requests for semantic-textual linguistic research". The work of Olena Dotsenko is devoted to the scientific understanding of the role and meaning of predictions, as exemplified by the mass media discourse of the Russian-Ukrainian war, which also includes an analysis of the impact of prognostic content on the quality of life of Ukrainian society in the conditions of Russian aggression.

The conclusion of this section is the article by Olena Semenets with the telling title *"This Unity Is Our Greatest Strength..."*. In accordance with the stated theme of the monograph, it highlights the discursive strategies of consolidation of Ukrainian society in the media space of 2022–2023 implemented in the speeches of President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi. We can only hope that they remain strong, effective and bring long-term positive changes in the coming years.

And so, we offer the readers our findings – ideas, postulates, forecasts – and invite you to read, reflect, and share your own observations with us. For this purpose, information about the authors is included at the end of the book, with the hope of a possible dialogue, a constructive and fruitful discussion.

We sincerely thank the reviewers who devoted their time to carefully reading the book, offered a number of valuable and valid comments and suggestions, which we tried to take into account with due diligence. Special thanks goes to Sofia Hembarska for the design of the poster that we used for the cover of this book, as well as to Lesia Antoniv and Olga Kotsovska for the idea and help in choosing the works of Lviv college students.

We dedicate our work to our friends and colleagues from Ukraine.

Svitlana Romaniuk

Doświadczenie wojny w naukowej perspektywie ukraińskich badaczek

Ta książka nie powinna powstać – w żadnej formie, nawet tak ściśle naukowej. Temat, który poruszamy, nie powinien być przedmiotem badań współczesności. Mielśmy nadzieję, że wojna, przynajmniej na kontynencie europejskim, a najlepiej na całym świecie, będzie analizowana przez społeczność naukową tylko z perspektywy historycznej – aby uczyć się na błędach i nigdy ich nie powtarzać. Jednak wszystko to okazało się fantomem, marzeniem, które nie miało się spełnić. Wojna wtargnęła w życie ukraińskich rodzin, choć nie można powiedzieć, że stało się to nagle, bo wkradała się powoli od 2014 roku.

Nie każdy ma odwagę mówić i pisać o wojnie, nie wspominając już o próbie jej zrozumienia. Dlatego przedstawiamy czytelnikowi tę książkę – książkę na najtrudniejszy z tematów – z głęboką wdzięcznością i szacunkiem dla tych, którzy ją tworzyli. Ponadto proponowana monografia oddaje również stan ducha tych, którzy pisali do niej swoje teksty, często pod ostrzałem lub przy dźwięku syren, niektórzy pod okupacją, a inni na przymusowej emigracji. Wydawać by się mogło, że takie warunki nie mogą sprzyjać badaniom naukowym, jednak ich światłe umysły i niezachwiana wiara w konieczność działania i pracy, by żyć niemal jak przed wojną, przełożyły się na zdania, które można przeczytać poniżej.

Mamy nadzieję, że czytelnik zwróci również uwagę na niewerbalny wyraz emocji związanych z wojną w Ukrainie, także dzięki trafnej pracy autorki plakatu na okładce. Sofia Hembarska, studentka Lwowskiej Wyższej Szkoły Zawodowej Sztuki Dekoracyjnej i Użytkowej im. Iwana Trusza, stworzyła tę pracę na Wydziale Projektowania Graficznego pod kierunkiem swojego nauczyciela Dmytra Paruty i uprzejmie pozwoliła nam wykorzystać ją w naszym projekcie.

Oprócz naukowych koncepcji i interpretacji roli języka w społeczeństwie, ideologicznej treści przekazów medialnych itp. artykuły oferowane czytelnikowi wyrażnie pokazują chęć bycia wysłuchanym zarówno w Ukrainie, jak i poza jej granicami. Niektóre artykuły są wyrazem wdzięczności dla tych, którzy pomagają Ukraińcom na co dzień, inne – wyrazem niezgody na obecną sytuację; niektóre stały się zapisem rzeczywistości językowej współczesnej Ukrainy, pozornie tylko pozbawionym emocji. Nie jest przesadą stwierdzenie, że każdy tekst w tej książce zawiera podtekst

i głęboki wewnętrzny przekaz, podobnie zresztą jak każdy produkt medialny, który pojawia się w przestrzeni informacyjnej.

Dodatkowo należy zaznaczyć, że zebrane w monografii studia podejmują szeroką problematykę i są interdyscyplinarne, gdyż skupiają się nie tylko na języku mediów, ale także na tym, jak język mediów kreuje otaczającą nas rzeczywistość, i odwrotnie – jak to, co nas otacza, wpływa na językowe wyrażanie pewnych zdarzeń, działań i zjawisk. Dyskurs medialny jest reprodukcją zarówno współczesności, jak i historii badanego okresu. Dlatego materiał przedstawiony w niniejszej monografii posłuży jako wymowny przykład tego, jak ukraińskie media przekazywały bieżącą sytuację, relacjonowały wojnę Rosji¹ z Ukrainą; jak autorzy przekazów budowali określone narracje; jak sami użytkownicy języka reagowali na wydarzenia i jak zmieniał się w związku z tym język. Obejmuje to na przykład pisownię małymi literami nazw własnych, takich jak *rosja*, *putin* itp., aktywne pojawianie się okazjonalizmów na oznaczenie nowych pojęć, skrajną emocjonalność prezentacji materiału dziennikarskiego, a z drugiej strony bogactwo środków wyrazu, różnorodnych, nie tylko językowych. We współczesnym dziennikarstwie, dostępnym w dużej mierze w formie elektronicznej, są to różnego rodzaju obrazy – fotografie, w tym zmodyfikowane, rysunki, plakaty, memy, filmy itp.

Należy zauważyć, że dyskurs medialny, jest zjawiskiem co najmniej równie kontrowersyjnym jak dyskurs polityczny – i jako taki wymaga dogłębnej analizy interdyscyplinarnej. Wychodząc z tego założenia, badaczki proponują włączenie do swoich rozważań analizy mediów, analizy dyskursu, pragmatyki, historii, multimodalności, etnografii, studiów nad publicznością medialną, nauk politycznych itp.² Prace zawarte w niniejszej monografii poruszają kwestie, które wskazują na potrzebę prowadzenia badań dyskursywnych – należą do nich tożsamość, poszukiwanie wpływów ideologicznych, zrozumienie czynników budujących pewne

¹ Po wybuchu wojny na pełną skalę pisownia nazwy Rosja małymi literami stała się powszechna w mediach. Co więcej, pisownia ta pojawiła się również w pracach naukowych, co potwierdza niniejsza monografia. Szanujemy prawo autorów do dokonania własnego wyboru, nawet jeśli nie jest on zgodny ze współczesnymi standardami pisowni. Z tego powodu wszystkie prace badaczek zostały zachowane w oryginalnej wersji.

² Por. „Political communication and discourse about politics (in all contexts) is a very complex social field, and hence, also a complex field of research. Such complex phenomena are best analysed in interdisciplinary ways – looking at the programmatic agenda, at the politicians themselves, at the audiences, at alternative proposals, at socio-political, global, regional, national and global contexts, etc. Thus, interdisciplinary research suggests itself: media studies, discourse studies, pragmatics, history, multimodality, ethnography, audience studies, political science and so forth” (Mitja Sardoč, Ruth Wodak, *Slogans, Political Discourse and Education: An Interview with Ruth Wodak*, „Policy Futures in Education”, 2023, vol. 0(0) 1–8, Special Issue: Slogans and Education, <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/14782103231172841> [14.03.2024]).

zaplanowane narracje, które bezpośrednio wpływają na życie społeczeństwa w ogóle, a w szczególności jego konkretnych grup i jednostek.

W **części I** niniejszej monografii czytelnikowi zaprezentowano badania, które koncentrują się na kwestiach przestrzeni medialnej we współczesnej Ukrainie. Najlepszym wprowadzeniem jest tu praca Natalii Yasakovej. W swoim artykule badaczka wyjaśnia, w jaki sposób we współczesnym ukraińskim dyskursie medialnym okresu pełnoskalowej inwazji konstruowana jest tożsamość narodowa. Autorka skupiła się szczegółowo na funkcjach zaimka *my*, podkreślając, że to za jego pomocą werbalizowana jest tożsamość narodowa, co jest naturalne, „biorąc pod uwagę głębokie zakorzenienie w ludzkiej naturze społecznej opozycji «swoj–obcy», którą w najbardziej ogólny sposób można przedstawić za pomocą zaimków *my* i *oni*”.

W tej części monografii swoimi obserwacjami naukowymi podzieliły się również autorki, które konsekwentnie i systematycznie monitorują zmiany w języku ukraińskim i mowie Ukraińców. Wśród nich znalazły się Natalia Kostusiak i Maryna Navalna, które przedstawiły wnikliwą analizę innowacji we współczesnych ukraińskich mediach. Kwestię neologii w dobie rosyjskiej agresji w latach 2014–2023 poruszyły Halyna Vokalchuk i Natalia Adakh, a także Hanna Dydyk-Meush, która podzieliła się swoimi spostrzeżeniami na temat funkcjonalności terminu ‘bajraktarszczyna’. Z kolei Oleksandra Antoniv zaproponowała interesujące studium tego, jak i jakie rozmówki pojawiają się w czasie wojny. Larysa Kolibaba i Svitlana Romaniuk, w ramach wspólnego projektu badawczego, przeanalizowały funkcjonowanie oficjalnych form zwracania się do osób prywatnych w ukraińskim dyskursie medialnym. Prezentowany materiał badawczy został zebrany wyłącznie podczas pełnoskalowej wojny rosyjsko-ukraińskiej, a jego źródłem jest telemaraton „Jedynych Wiadomości”.

W **części II** monografii proponujemy czytelnikowi studia odnoszące się nie tylko do teraźniejszości, ale – mamy nadzieję – także do przyszłości. Kwestie poruszone w tej części pozwalają zrozumieć procesy zachodzące obecnie w Ukrainie, a tym samym mogą wpływać na rzeczywistość i zmieniać ją w przyszłości. Wierzymy, że ukraińskie społeczeństwo jest w stanie przezwyciężyć konflikty, znajdując czynniki jednoczące i tak bardzo pożądany złoty środek, nawet w najbardziej drażliwych kwestiach.

Badania Ally Yarovoj są częścią szerszego studium prorosyjskiej dezinformacji na temat wojny w Ukrainie, która jest rozpowszechniana na kanałach programu Telegram skierowanych do niemieckich czytelników. Praca ujawnia narrację dezinformacyjną w europejskim kontekście pokuty, w którym Rosja staje się obiektem współczucia. Wnioski badaczki są deprymujące: uważa ona, że środkami agresji przeciwko Ukrainie w wojnie na pełną skalę są nie tylko broń konwencjonalna, lecz także celowe promowanie ideologii, w tym dezinformacji, fałszywych narracji, które mają na celu uzasadnienie działań wojskowych, ale też tworzenie i promowanie w międzynarodowej przestrzeni medialnej alternatywnej rzeczywistości, zgodnej

z wizją strony rosyjskiej. W takich okolicznościach ważne jest, aby móc oddzielić ziarno od plew, a tym bardziej przeciwdziałać fałszywie wykreowanemu obrazowi.

Wypowiedziami szczególnie interesującymi z punktu widzenia budowania narracji związanych z postrzeganiem wojny są orędzia duchownych. Dlatego też niniejsza monografia koncentruje się również, w artykule autorstwa Adrian Chuchvary, na analizie struktury i środków leksykalno-semantycznych realizacji narracji strategicznej „wojna rosyjsko-ukraińska” w orędziach zwierzchnika Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego Jego Świątobliwości Swiatosława (Szewczuka). Badaczka zwraca uwagę na istotne różnice w treści badanych narracji przed i po 2022 rokiem, a materiałem do analizy były orędzia bożonarodzeniowe i wielkanocne zwierzchnika UKGK w latach 2014–2023. Z kolei Natalia Piddubna podzieliła się własną wizją dalszego rozwoju ukraińskiej teolingwistyki, kontynuując serię swoich publikacji na ten temat. Badaczka przeanalizowała zjawisko sakralizacji w czasie wojny, wykorzystywane m.in. do podkreślenia roli ukraińskich żołnierzy, narodu i całej Ukrainy, zestawiając je z wybranymi przykładami desakralizacji.

Artykuł Natalii Kondratenko pozwala lepiej zrozumieć możliwości i potrzeby badań współczesności, a tym samym rozwoju niektórych pilnie potrzebnych gałęzi nauki. Tak jest w przypadku ekspertyzy językoznawczej, której celem jest interpretacja nowych pojęć i zmian w prawodawstwie, wymagających od językoznawców natychmiastowej reakcji i teoretycznego umotywowania nieznanych wcześniej terminów i podejść. Autorka przeanalizowała jeden z takich terminów, ‘gloryfikację’, ponieważ „aktywnie funkcjonuje on we współczesnych zamówieniach na semantyczne i tekstowe badania lingwistyczne”. Praca Oleny Dotsenko poświęcona jest naukowemu zrozumieniu roli i znaczenia prognoz, przedstawionych na przykładzie dyskursu medialnego wojny rosyjsko-ukraińskiej, co obejmuje również analizę wpływu treści predykcyjnych na jakość życia społeczeństwa ukraińskiego w kontekście rosyjskiej agresji.

Tę część zamyka artykuł Oleny Semenets o wymownym tytule „*W tej jedności jest nasza największa siła...*”. Zgodnie z zadeklarowanym tematem monografii, praca ta omawia dyskursywne strategie konsolidacji społeczeństwa ukraińskiego w przestrzeni medialnej w latach 2022–2023, realizowane w przemówieniach prezydenta Ukrainy Wołodymyra Zełenskiego. Pozostaje nam tylko wierzyć w ich siłę, skuteczność i trwałe pozytywne zmiany w nadchodzących latach.

Zapraszamy zatem do lektury naszej pracy – zawartych w niej pomysłów, postulatów, prognoz – a także do refleksji i dzielenia się z nami własnymi spostrzeżeniami. W tym celu na końcu książki zamieściliśmy informacje o autorach, z nadzieją na ewentualny dialog, konstruktywną i owocną dyskusję.

Jesteśmy wdzięczni recenzentom, którzy poświęcili czas na uważne przeczytanie książki i zgłosili szereg cennych i rozsądnych uwag i sugestii, które staraliśmy się uwzględnić z należytą starannością. Szczególne podziękowania kierujemy do Sofii Hembarskiej za projekt plakatu, który wykorzystaliśmy na okładce tej książki,

a także do Lesi Antoniv i Olhy Kotsovskiej za ten pomysł i pomoc w wyborze prac uczniów lwowskiej szkoły.

Pracę tę dedykujemy naszym przyjaciołom i kolegom z Ukrainy.

Svitlana Romaniuk